

O suvremenim zloporabama i zapostavljanjima djece od strane roditelja, napose oca govori dr. Alojzije Hobljaj u svome članku *Kad očinstvo ugrožava djetinjstvo*. Autor najprije iznosi empiričke podatke o različitim oblicima zlostavljanja djece u svijetu od roditelja, napose od oca, a zatim pokušava odgovoriti na pitanje o uzrocima te pojave.

Stoga kad govorimo o Bogu kao Ocu, mi u Boga projiciramo iskustvo o svome ocu, ističe mr. Ivan Jurasčić u svome članku *Problematičnost govora o Bogu kao »Ocu« u vremenu krize oca*. Da bi govor o Bogu Ocu doista bio govor vjere o Bogu kao Ocu, potrebno je vidjeti kakvi su naši osjećaji i iskustvo blizine prema vlastitom ocu.

Dr. Neven Šimac u svome članku *Kriza autoriteta »hic et nunc«* analizira krizu autoriteta u suvremenom hrvatskom društvu te nalazi njezine korijene u komunističkom poretku od koga se ono oslobodilo samo izvanjski, a ne i iznutra. Mentalitet poretka koji je za nama – još uvijek je u nama. Ta kriza očituje se kao kriza zakonâ, sudstva, demokratskih procesâ i institucijâ, tj. pravne države. Autor ističe da kriza ima svoje obiteljske, pedagoške, profesionalne i političke inačice te religiozne i crkvene uzroke, stoga zaključuje svoj članak nizom pitanja upućenih hrvatskim kršćanima i cijelom društvu.

Nezaobilazno pitanje našega vremena jesu prigovori koji dolaze poglavito iz feminističkih krugova u svezi s patrijarhalnom slikom Boga. Stoga dr. Antun Tamarut u svome članku *Bog – otac i majka* upozorava ponajprije na tu činjenicu, potom ukazuje na teološka promišljanja i mistična iskustva u kojima je istaknuta žensvena dimenzija u Bogu. U drugom dijelu analizira Božje majčinstvo u biblijskoj predaji, te zaključuje kako se ono ponajviše očituje u milosrđu i praštanju. Svoje izla-

ganje autor smješta u kontekst biblijsko-teološke definicije čovjeka kao slike Božje. Čovjek je povijesno biće koje svojom vremenitošću, svojim razvojem i rastom neprestano otkriva Boga, pruža živu sliku o Bogu, rastuću sliku. Stoga u svijesti žene o vlastitom dostojanstvu autor vidi povijesnu priliku kada Bog želi da njegovo lice zasja punijim sjajem u licu muškarca i žene, da bude cjelovito i nepodijeljeno, jednako muško i žensko, očinsko i majčinsko.

Nela Veronika Gašpar

TRAŽEĆI SVJETLA OBNOVNA. Zbornik Bogoslovskih tribina (1992. – 1998.), Priredili đakovački bogoslovi, Đakovo 1999, 334 stranice.

O Bogoslovskim tribinama u Đakovu, koje od 1992. godine organiziraju bogoslovi đakovačkog Sjemeništa, u samom proslavu Zbornika čitamo: » [...] zaživjele su kao mjesto otvorenog dijaloga o pitanjima koja izviru iz suvremenog trenutka kršćanskog života. Njihov je sadržajni okvir tematski otvoren i raznovrstan, vezan tek željom da se pojedina problematika iznese i ponudi u jednom pristupačnom obliku. Bogoslovske tribine, tako, doprinose da se u našem vremenu, u njegovu željenom obnoviteljskom duhu, svjesno i otvoreno, stvara ozračje vjere, u kojemu se kvaliteta života nezaobilazno gradi *kulturom kršćanske zapitanosti* – o Bogu i svijetu, o zajednicama i narodima, o Crkvi i društvu, [...]«.

Uz kratko predstavljanje svih predavača čija su izlaganja objelodanjena, Zbornik donosi i kronološki popis svih održanih tribina i bogoslova-moderatora.

U Zborniku je 16 predavanja, od sveukupno 23 održane tribine. Predavanja su raspoređena u tri tematske cjeline: 1. *Uspeti se k miru*; 2. *Izazovi i kršćansko obnavljanje*; 3. *Na putu s Crkvom*.

Prva tematska cjelina posvećena miru obuhvaća pet predavanja koja su održali dr. M. Zovkić, dr. I. Koprek, dr. J. Zečević, dr. R. Perić i dr. L. Znidarčić.

Poslanica Efežanima, u odlomku 6,10–20 u obliku metafore o bojnoj opremi, poziva na nenasilnu borbu protiv zla u svijetu. »Pripašite noge spremnošću na evanđelje mira!« (Ef 6,15). Poziv je to o komu razmišlja dr. Mato Zovkić u članku *Aktivna »spremnost na evanđelje mira«* (Ef 6,15). Autor nastoji odgovoriti na dva pitanja: što je to značilo za povijesne čitatelje i što treba značiti za nas ovdje; te, što je evanđelje mira prema ovoj poslanici, prema cijelom Novom zavjetu i prema današnjoj vjeri Crkve? Ovaj temeljni tekst za mirotvornost autor nastoji uklopiti u biblijsku teologiju mira. Isus Krist je pravi mir koji je ljude izmirio s Bogom i međusobno te ih po svome Duhu osposobljuje i zadužuje da žive u miru. Nema pravednog i trajnog mira među ljudima bez mira s Bogom. Stoga autor članka zaključuje da kršćansko mirotvorstvo, kršćanski humanizam mora biti teocentričan i kristocentričan.

Nakon što su nam nanesena neizmjerena nasilja i nepravde nije lako biti mirotvorac. Svima nama potrebno je pomirenje, ističe dr. Jure Zečević u članku *Oprost i pomirenje – naša dužnost i naša potreba?!* Prema Evanđelju, uz oprost i pomirenje nerazdvojivo su vezani i pravednost, i pamćenje dogođenog, i priznanje krivice, i kajanje i spremnost da se počinjeno zlo nadoknadi. Stoga koliko god bilo mjesta u kršćanstvu za ideale, to ne znači da bismo trebali težiti tome da se pomirenje postigne bez pravednosti. Pravednost ostaje jedan

od ključnih kriterija vjerodostojnosti svakog pozivanja ili, čak, prozivanja na oprost i pomirenje. Ono istinsko i duboko pomirenje se ne događa u okvirima pravne prisile i moralnog pritiska nego u okvirima potpune slobode i dobre volje. Imajući sve to u vidu, autor naglašava da su pomirenje s ljudima i pomirenje s Bogom nedjeljivo povezani jedno s drugim. Premda pomirenje zahtijeva krajnji napor ljudskih sudionika, ono ostaje Božji dar, ističe dr. Jure Zečević. Kreator svake pomirenosti u konačnici je Bog sam, pomirenje je uistinu Božji dar i vrelo novoga života.

Ta uzajamna prožetost Božjeg davanja i ljudskog zalaganja trebala bi biti prisutna i u ekumenskom zalaganju Crkve, ističe dr. Ratko Perić u članku *Ekumenske nade i tjeskobe u Bosni i Hercegovini*. Autor se ograničava na uzajamne odnose katoličke i pravoslavne hijerarhije tijekom šest povijesnih razdoblja: vladavina pod Turcima, Austro-Ugarskom i prva Jugoslavija (1918.–1941.), zatim slijede godine Drugog svjetskog rata (1941.–1945.), razdoblje druge Jugoslavije (1945.–1990.) te na koncu ovo šesto doba, ratno (od 1991. do danas) u kojemu mi danas živimo. Iako je u njemu ekumenizam više prožet žalostima i tjeskobama, nego radošćima i nadama te se čini da je ovo mnogo više vrijeme ekumenskog posrtanja nego ekumenskog susretanja, naše je nadati se i protiv nade, poziva dr. Ratko Perić.

O stanju u drugoj Jugoslaviji pod komunističkim režimom govori i sudski proces protiv nadbiskupa Stepinca. Dr. Lav Znidarčić u članku *Sudski proces protiv nadbiskupa Stepinca* iznosi pripreme, tijek i posljedice sudskog procesa protiv nadbiskupa Stepinca.

Dr. Ivan Koprek u članku *Pacifizam i teorija pravednog rata* nastoji odgovori-

ti na pitanje da li je moralno i humano-politički opravdano u ime nekog ideološki osmišljenog pacifizma biti pod svaku cijenu protiv rata. To jest postoji li mogućnost da se moralno opravda »pravedni« ili bolje rečeno »obrambeni« rat? U odgovoru na ovo pitanje dr. Ivan Koprek se osvrće na filozofijska promišljanja i stavove Crkve te pri tome ističe da je pravedni rat zapravo opravdana obrana.

Nakon prve tematske cjeline posvećene problematici mira slijedi druga tematska cjelina Zbornika: *Izazovi i kršćansko obnavljanje*. U njoj su objavljena izlaganja dr. S. Kušara, dr. I. Devčića, dr. M. Jurčević, dr. S. Lice, dr. M. Špehar i dr. T. Ivančić.

Tema o kojoj govori dr. Kušar smještena je u širi okvir teodicejske problematike o odnosu Boga i faktičnog svijeta, odnosno povijesti, gdje je prisutnost zla neosporna. Autor ističe da nijedan odgovor na nju nije takav da bi nakon njega zamuknula sva pitanja. Prodirući u srž kršćanske teologijske antropologije, dr. Kušar tvrdi da je čovjek slika Božja i onda kada se nalazi u nepoželjnom stanju patnje. Autor najprije u prvom dijelu članka razvija specifične implikacije teme da bi zatim u drugome dijelu pokazao kako je upravo čovjek patnik slika Božja. Odgovarajući na pitanja kako je čovjek slika Božja, dr. Kušar tumači prva tri poglavlja knjige *Postanka* i ističe da je njegovo izlaganje po naravi i stilu mali prilog »narrativnoj teologiji« koja ide za tim da »priča« o odnosu čovjeka i Boga. U drugom dijelu članka autor prelazi na novozavjetna svjedočanstva o obnovi narušene čovjekove bogolikosti upućujući na solidarnosti utjelovljenog Božjeg Sina s čovjekom patnikom. Duboke otpore protiv puta ljubavi i savršenog poslušna Bogu, koji od samog početka postoje u ljudima i u povijesti, može ih se prevladati samo opredjeljenjem slobode odnosno silom ljubavi i

poslušna Ocu. Isus je pokazao kako izgleda taj put pod uvjetima konkretne ljudske povijesti. Ta supatnja Božja je put spasenja, »cijena ljubavi«. Dr. Kušar ističe da je to jedini način kako Bog u povijesti može djelovati, a do krajnjih konsekvencija poštuje slobodu stvorenja. A kad stvorenje svoj život shvati kao suobličavanje tom Božjem putu, onda je ono, unatoč grijehu, prava slika i prilika Božja.

O novoj religioznosti kao novom gnostičkom izazovu kršćanstvu razmišlja u istoimenom članku dr. Ivan Devčić. Svjedoci smo pojačanog zanimanja za »sveto« i u svezi s tim pravog bujanja raznih novih religija i religioznih pokreta. Da bi Crkva i kršćani mogli zauzeti ispravan stav prema toj novoj pojavi potrebno je otkriti korijene i genuzu nove religioznosti, a zatim analizirati поблиže njezinu unutarnju prirodu. Rezultati do kojih je autor došao prikazani su u drugom dijelu članka u kojemu on ističe da je nova religioznost pojava koja je u svome nastanku i razvoju uvjetovana duhom i mentalitetom modernog i postmodernog doba. Ona je, kao i doba u kojemu se pojavljuje, neognostički tip religioznosti. Time je određena njezina antikiršćanska priroda, što Crkvu i kršćane stavlja pred nove izazove slične onima koje je u svoje vrijeme predstavljao antički gnosticizam. Svoje razmišljanje autor zaključuje upućivanjem na nauk II. vatikanskog sabora o odnosu Crkve prema suvremenom svijetu, prema kojemu je ona zauzela dvi-loški stav koji možemo i moramo primijeniti i na odnos prema novoj religioznosti. Istinski dijalog od nas kršćana zahtijeva da obrazložimo sebi i drugima zašto vjerujemo da je kršćanstvo i danas pravi odgovor na čovjekova religiozna traženja i zašto to mnogi religiozni tražitelji ipak ne vide pa odgovore traže drugdje.

Govoriti o objavi bez odnosa prema čovjeku, nemoguće je. Objava je primarno radi čovjeka, ističe dr. Marijan Jurčević u svome članku *Novi čovjek – na pragu trećeg milenija*. U traženju odgovora na pitanje što je čovjek, autor ističe da se on antropološki gledano ostvaruje u svijetu, i to prvenstveno među ljudima dolazeći do spoznaje da mu unutarstvarni odnos nije dovoljan, pa se otvara prema Bogu. Bog se objavljuje čovjeku na njegov način i kroz njegovu povijest, a čovjek već posjeduje nužni okvir za razumijevanje te objave. Čovjek sebe spoznaje kao biće pozvano na auto-transcendenciju, da nađi sebe samog izlazeći iz samog sebe i ulazeći u zajedništvo s Bogom, a sam to ne može ostvariti. Bog mu to daruje u Isusu Kristu koji je u isto vrijeme objavitelj Boga i čovjeka. U Isusu Kristu se objavljuje da je Bog postao čovjekom i da je cilj cijele Objave baš čovjek, njegova sadašnjost i budućnost. Čovjek je postao sadašnjikom u stvaralačkom djelu samoga Boga koji se objavljuje kao ljubav. Bog ima povjerenja u čovjeka i od njega očekuje nastavak djela stvaranja. Ali i čovjek svoju vjeru u Boga oslanja na povjerenje u njega, ističe autor. Čovjekovo povjerenje da ga Bog vodi prema potpunoj sreći i punini daje mu životnu sigurnost i smišljeno življenje i djelovanje.

O religioznosti čovjeka današnjice govori i dr. Stjepan Lice u svome članku *Duhovnost suvremenog čovjeka*. Autor polazi od odnosa duhovnosti i ljudskosti. U svakom se vremenu duhovno prepoznaje i proživljava na osobit način. I premda je ljudsko i duhovno u sva vremena u osnovi isto, okolnosti života i načini izražavanja i ophođenja svojstvena za pojedino vrijeme uzrokuju razmjerno raznorodne iskaze jedinstvene srži ljudskosti i duhovnosti. Stoga autor ističe, kao uvjet govora o duhovnosti koja bi bila odgovor na pitanja ljud-

skosti našeg vremena, potrebu da se prije svega odgovori na pitanje: tko je suvremeni čovjek? Autor stavlja naglasak na funkcionalnu duhovnost kao obilježje religioznosti suvremenog čovjeka. U takvoj duhovnosti čovjek, jednako kao i sebe, i Boga svodi na funkcioniranje, stavlja ga u svoju službu. U tom sklopu autor upućuje i na »strukture grijeha«.

U drugome dijelu članka autor daje odgovor na pitanje koja bi to duhovnost bila, odgovor na pitanja ljudskosti našega vremena. Upravo duhovnost običnosti i svakodnevnice ima snage biti temeljnom mudrošću suvremenog čovjeka. Odlikuju je jednostavnost, radost, suosjećajnost, služenje, mirotvorstvo, stvaralačka zauzetost i zahvalnost, zaključuje dr. Stjepan Lice. Čovjek svojom duhovnošću treba ponajprije oblikovati, oplemeniti svoju sadašnjost, sadašnjost onih s kojima živi. Tek po tome on će svojom duhovnošću moći oblikovati i oplemeniti budućnost svoju i budućnosti onih s kojima živi, a isto tako i budućnosti onih koji se tek rađaju. Riječ je o budućnosti kako vremenoj tako i budućnosti vječnosti.

O pozivu na »duhovnu obnovu« i tu-maćenju što je to uistinu kršćanska (kato-lička) duhovnost, razmišlja dr. Milan Špehar u članku *Duhovno obnavljanje*. Autor ističe da se kršćanska duhovnost mora vezati uz dogmatiku i moralku. Dok dogmatika objašnjava Objavu – tko je Bog općenito, i dok se moralka koncentrira na poštivanje pravila etičkog življenja, duhovnost je ona koja se pita koje mjesto Bog Objave i Zakona ima u mojoj osobnom životu. Nema ispravne duhovnosti bez čvrstih temelja dogme i morala. Inače, upozorava dr. Milan Špehar, dolazi do zastranjivanja u jednu afektivnost i u jedan subjektivistički odnos prema Bogu. U kršćanskoj duhovnosti Bog

je onaj koji čini, koji djeluje a mi jedino oponašajući Njega postajemo sveti. Ljudi su kroz stoljeća oponašali ljude koji su provodili određene vrste askeze umjesto da su oponašali Boga. Ono što se u kršćanstvu naziva duhovnost, samo je povratak k Izvoru, prepustiti se Božjem vodstvu čineći sve na volju Božju. Isus je svojim primjerom pokazao što znači nasljedovati njega. Dao je veliku mogućnost nasljedovanja. Vrhunac duhovnosti je jednostavnost. Ona čini da mi u sebi ne budemo podijeljeni nego jedno, jedno u sebi i jedno s Bogom. Duhovni se čovjek nastoji zaboraviti, staviti se na stranu, ne misliti na sebe nego gledati učitelja i pustiti njega neka čini on što treba. Imajući povjerenja da Bog vodi povijest, vjernik ima zadatak oblikovati evanđelje prema kulturnim dimenzijama vremena: otkriti koji su danas planovi Božji; znati čuti Duha Svetoga i danas; živjeti s proročkim duhom usred zemaljskih zadataka; dati vlastitim aktivnostima vrijednost u odnosu prema kraljevstvu Božjemu. Stoga, zaključuje autor, duhovno obnavljati se znači postajati što više čovjek, vratiti se ka Izvoru – k Onomu koji nas je stvorio – i obnavljati se polazeći od Njega.

Vratiti se svome Izvoru znači susresti se s Bogom, stvoriti prostor u kojem Bog može stupiti u akciju za čovjeka, ističe dr. Ivančić u svome članku *Molitva – nova mogućnost čovjeka*. Autor razmišlja o molitvi, o njenoj mogućnosti i važnosti u ljudskom životu. Čovjek koji se susreo s Bogom može pomoći da se i drugi susretnu s Bogom. To je zapravo evangelizacija na koju smo svi pozvani. Budući je dr. Ivančić voditelj katoličkih seminara za produbljivanje vjere i Molitvene zajednice »Mir«, njegovo je razmišljanje popraćeno vlastitim iskustvima u Centru za duhovnu pomoć koji je on sam osnovao. Razvio je metodu hagioterapije s namjerom liječenja duhovnih bolesti i ovisnosti.

U trećoj tematskog cjelini Zbornika objavljeno je pet predavanja koja razmišljaju o životu i poslanju Crkve u današnjem vremenu. Živimo u doba silnog i skandaloznog proturječja. S jedne strane velike deklaracije o ljudskim pravima, a na drugoj strani velike povrede osnovnih ljudskih prava. To se zbiva posebice u najpotresnijim trenucima čovjekova postojanja: kad čovjek dolazi na svijet i kad odlazi s ovoga svijeta. Najmjerodavniji crkveni dokument o dostojanstvu, svetosti i nepovredivosti ljudskog života je enciklika Ivana Pavla II. *Evangelium vitae – Evandjelje života* iz 1995. Ona sažima i potvrđuje dosadašnji nauk Crkve na tom području. U svjetlu Zapovijedi života i novijih dokumenata Učiteljstva, dr. Valentin Pozaić u svome članku *Crkva u službi života* analizira i vrednuje rasprave i stavove glede pobačaja, eutanazije i smrtno kazne. Autor ističe da se korijen proturječja između proklamiranih ljudskih prava i njihova nepoštivanja, napose nepoštivanja prava na život, nalazi u egoističkom shvaćanju slobode koje je daleko od istine obilježeno zaboravom solidarnosti, altruizma i služenja drugome. U skladu sa svojim poslanjem Crkva nasuprot nasrtajima kulture smrti brani i promiče kulturu života.

Koliko god se nekome može činiti – posebno nama koji smo živjeli u komunističkom režimu – da su država i Crkva dva zasebna ili čak suprotna svijeta, u biti su višestruko povezane i bliske. Dr. Drago Šimundža u svome članku *Slobodna Crkva u slobodnoj državi* ističe da su u neku ruku komplementarne ustanove koje povezuju i zbližuju njihovi zajednički članovi, vjernici i građani, građani i vjernici. Stoga na jedan ili drugi način moraju između sebe pravno urediti javne odnose i odgovorno surađivati na zajedničku korist i dobro svih svojih članova, vjernika i

građana. O modelu dogovorene suradnje Crkve i države u našoj domovini, autor razmišlja u svjetlu novih prilika ističući važnost kršćanske svijesti, rada i zalaganja. Pri tome važnu ulogu ima angažman kršćanskih laika u Crkvi i u državi. O budućnosti laičke svijesti i njihovu poslanju razmišlja dr. Bono Zvonimir Šagi u članku *Laici/laikat i laičnost – svjetovna dimenzija Crkve*. Svoje razmišljanje autor iznosi unutar eklezioloških teorijskih i praktičnih koordinata inzistirajući na novom shvaćanju ključnih pojmova pri čemu daje prednost duhovno-praktičnom.

Nemoguće je govoriti o laičkom udjelu u poslanju Crkve a da se ne osvrne na pitanje poslanja žene u suvremenom društvu i Crkvi. Dr. Josip Baloban u članku *Mjesto i uloga žene u društvu i Crkvi* stavlja naglasak na znakove promocije žene u Crkvi kod nas u pokoncilskom razdoblju. O nekim svjetskim i crkvenim inicijativama koje su poduzete u zadnjih nekoliko desetljeća, a koje pokazuju važnost ove problematike, kao i korake koje se poduzimaju na svjetskoj razini, govori Ljiljana Matković-Vlašić u članku *Žena i Crkva*. Pravedan svijet, jednako kao i Crkva, ne mogu izgrađivati muškarci bez žena ili žene bez muškaraca. To mogu činiti samo zajedno, ističe autorica članka.

Nela Veronika Gašpar

HOMO IMAGO ET AMICUS DEI. Miscellanea in honorem Ioannis Golub, Pontificium Collegium Croaticum Sancti Hieronymi (curavit editionem Ratko Perić), Rome, 1991., 710 str.

Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima u Rimu posvetio je ovaj Zbornik dr.

Ivanu Golubu, redovnom profesoru na Katoličkom bogoslovnom fakultetu sveučilišta u Zagrebu povodom 60. obljetnice njegova života. Nakon uvodne riječi, curriculum vitae Ivana Goluba i bibliografije njegovih radova, u Zbornik su objavljena 54 članka raspoređena u sedam tematskih cjelina: 1. Anthropologia theologica; 2. Signa temporom; 3. Ex historia universali et croatica; 4. Vestigia oecumenismi et dialogi; 5. Philologia slava; 6. Ars sacra musica et oetic; 7. Vitae memoria.

Prva tematska cjelina, pod nazivom *Anthropologia theologica* (str.57–241) obuhvaća četrnaest članaka od kojih šest prikazuje njezinu prisutnost u teološkom razmišljanju dr. Ivana Goluba.

Zbilji čovjeka moguće je prići na veoma različite načine. Jedan od putova jest promatranje zbilje čovjeka iz njegova odnosa prema Bogu. Sama Biblija, govoreći o čovjeku, ističe da je stvoren na sliku Božju, Bogu sličan. Govor o čovjeku kao slici Božjoj, Bogu sličnom, omogućuje nam i na određen način ključ pristupa govorenju o tajni Boga. Pristupajući obradi svoje eikonologije i razrađujući je, Ivan Golub pokušava narodu Božjem pružiti Riječ Božju o Bogu i čovjeku, te o njihovu uzajamnom odnosu, ističe dr. Miro Vrgoč u članku *Eikonologia Ivana Goluba*.

Biblija je osnovno i nezaobilazno uporište Golubovih pronicanja i rasvjetljavanja života »raspršenog« u pojedinačne i skupne ljudske sudbine i situacije. Dr. Anton Tamarut u svome članku *Life as »locus theologicus«*. *The roots of Golub's theology* ističe da je život u svojoj najširoj i najraznovrsnijoj pojavnosti mjesto postanka Golubove teologije. O temeljnim antropološkim dimenzijama i pojmovima koji karakteriziraju teologiju Ivana Goluba govori i mr. Rešid Hafizo-